

VERENIGING OUD EDE

1924
2024

Hendrik Joseph Beilen
geb. 30-05-1884
overl. 11-04-1961
amateurarcheoloog
Kap. 22^e Reg. Infanterie

Alexander van de Craats
geb. 04-07-1879
overl. 04-09-1937
rentmeester

Hendrik Staf
geb. 16-02-1875
overl. 14-12-1957
bostuun, rentmeester

Willem Frederik Jacob Fischer
geb. 16-03-1871
overl. 13-12-1948
nijlans

Pieter Sibbles
geb. 07-10-1868
overl. 04-02-1950
onderwijzer, boekhandelaar

Johannes Alexander Eygenraam
geb. 17-03-1863
overl. 17-04-1932
schoolhoofd

Cornelis Willem van Kooten
geb. 08-02-1859
overl. na 1966
onderwijzer

OPRICHTERS

DE ZANDLOPER

Uitgave van de Vereniging Oud Ede
Verschijnt viermaal per jaar

Maatwerk voor elke client

POSTHUMA • SCHUTTE
NOTARIAAT

Molenstraat 11, 6711 AW Ede
0318 651 414

info@posthumaschutte.nl
www.posthumaschutte.nl

OPTIEK SLOOF

Grotestraat 62 Ede 0318 - 640479

info@optieksloof.nl

Voorzijde omslag:

De Vereniging Oud Ede viert dit jaar haar 100-jarig bestaan. Een van de jubileumactiviteiten was de zomertentoonstelling '100 jaar Oud Ede' in Huis Kernhem met een aantal topstukken uit onze collectie.

Zie pagina 15

DE ZANDLOPER

Van het bestuur

Dat de Vereniging Oud Ede haar eeuwfeest viert, hebben onze leden en nog-niet leden uitgebreid kunnen ervaren. Tijdens de Algemene Ledenvergadering op 20 april werd de Vereniging door burgemeester René Verhulst verblijd met de koninklijke erpenning en kregen de aanwezige leden het jubileummagazine *Een Eeuw Ede en de Vereniging Oud Ede* uitgereikt.

Op 25 mei startte wethouder Karin Bijl in Pathé de jubileumfilm *Respect voor het Verleden. Kijkend naar de Toekomst*. De film werd gemaakt door André Hartgers, Joop Topma en Ben Kolster. Na afloop ontvingen de makers een klaterend applaus voor deze bijzondere documentaire.

En op 13 juli opende wethouder Karin Bijl in Huis Kernhem de expositie 100 jaar Oud

Uitgave van de Vereniging Oud Ede jrg 52 -- augustus 2024

Van het bestuur	1
Hallehuisboerderij De Driehoek	3
Buurtspraak Ede en Veldhuizen	12
Schenkeningen	14
Expositie '100 Jaar Oud Ede'	15
Vacature Historisch Museum	18
Programma Open Monumentendag	19
De ondergang van 4 Para-brigade	20
Nieuwe leden	25
Uitgevallen magazine-items	26

Ede. Op de openingsdag opgeluisterd door een markt met tien kramen en in de trouwzaal een hervertoning van de jubileumfilm. Het weer was jammer genoeg 'wisselvallig', maar we kijken er met plezier op terug. Misschien wel omdat het buiten zo nu en dan wat nattig was, werd de jubileumfilm goed bezocht. In de drie weekeinden bezochten maar liefst 600 mensen de expositie. Elders in deze Zandloper (zie pagina 15) een korte beschrijving van de tentoonstelling.

Op donderdagavond 29 augustus wordt in Cultura de jubileumfilm opnieuw gedraaid op het grote doek in de theaterzaal van Cultura.

De Zandloper: Onze onvolprezen Zandloper heeft behoefte aan kopij.

Er liggen nog wel enkele artikelen op de plank en we kunnen putten uit de verhalen van Nijenhuis, maar toch....Hebt u een verhaal in gedachten, neem gerust contact op met de redactie. Zo nodig helpen wij met het verder doen van naspeuringen of indien nodig met het voltooien van het verhaal.

De Keetmolen: Op 4 juli heeft de gemeenteraad het bestemmingsplan vastgesteld waarmee het mogelijk wordt om op de plek van de verval- len 'Kirpestein-garage' een appartementengebouw te laten verrijzen.

Prachtig dat daar woningen komen, maar het probleem is dat de schitterende en unieke

achtkantige Keetmolen dan mogelijk niet langer kan draaien door te weinig wind of ge- vaarlijke valwinden.

De gemeente vroeg het gespecialiseerde bureau EAGM dit uit te zoeken. Het rapport liet zien dat het erg kritisch wordt en dat er aanvullende maatregelen nodig zijn, zoals het kappen van bomen. De *Vereniging De Hollandsche Molen* heeft met onze steun nadrukkelijk aandacht gevraagd voor haar twijfels over het rapport en vroeg aan de in de molenwereld zeer gerespecteerde prof. dr. Van Bussel het rapport van EAGM te beoordelen; hij zag ernstige fouten. Wethouder Peter de Pater vond de zienswijze van prof. Van Bussel echter 'hyperbolisch', d.w.z. zwaar overdreven, waarbij hij de deskundigheid van de professor sterk in twijfel trok. Volgens de wethouder blijft de windvang voor de molen met het kappen van een aantal bomen nog in orde.

De VVD-fractie in de gemeenteraad verwoordde in een motie de gerezen twijfels en vroeg om een second opinion in samenhang met de komende ontwikkeling van het Noordplein. Helaas werd de motie verworpen. In de Raad overheerste de wens om snel woningen te bouwen de twijfels; daarbij gaf de bewering van de wethouder dat met het kappen van bomen de molenbiotoop voldoende blijft, de doorslag.

Samen met de Vereniging de Hollandsche Molen, Erfgoedvereniging Heemschut en de molenaars beraden wij ons nu of en hoe in bezwaar te gaan. De Vereniging Oud Ede kent natuurlijk de dringende behoefte aan (sociale) woningen, maar wij zijn eveneens overtuigd van de waarde van cultureel erfgoed voor een fijne woonomgeving. Een groot bezwaar van ons is dat nu niet wordt gekeken naar de planvorming in de nabije toekomst. Immers, het Noordplein van het station is nu nog een lege vlakte, maar zal ooit bebouwd worden. Wij denken na een integraal onderzoek graag mee in oplossingen. Misschien kan een flinke verhoging zoals bij de Concordia-molen een oplossing zijn of een combinatie van maatregelen. De Keetmolen verdient het om te blijven draaien op de wind in harmonie met de nieuwe stedelijke omgeving.

Simon van de Pol, voorzitter

Tekening Marius Jansen (jaren'80)

Hallehuisboerderij De Driehoek

Wim Bruijnes

De Driehoek in Ede wordt sinds historische tijden bewoond. De driebeukige hallehuisboerderij (Driehoek 32) is een van de oudste nog overgebleven gebouwen in het centrum van Ede. De rond 1733 gebouwde boerderij heeft een hoog rieten wolfsdak, een gepleisterde voorgevel waarin vensters met onderluiken en schuiframen met kleine roedenverdeling en een achtergevel met gepotdekselde houten delen.

In de vorige Zandloper (2024-2) is aandacht besteed aan de bewonersgeschiedenis van de boerderij. Nu aandacht voor wat er is gebeurd nadat in 1936 de laatste bewoners vertrokken en voor enkele bouwkundige aspecten van dit unieke pand.

De boerderij Driehoek 32 is tot 1936 (toen nog Driehoek 24) in vrijwel ongewijzigde indeling bewoond en gebruikt door de familie Hendriksen. De laatste bewoners waren de broers Willem en Gerrit (Gaart) en zus Woutertje (Woutje) Hendriksen,

Woutertje, geboren op 24 juli 1861, bewoonde tot vlak voor haar overlijden op 26 november 1936 het boerderijtje. Haar broer Willem is in 1935 overleden. Broer Gerrit kon niet voor zichzelf zorgen, verhuisde eerst naar een neef en daarna naar de Stichting Wolfheze, hij stierf in 1944.

Afgebroken huisje westelijk van het boerderijtje aan de Driehoek. Op deze foto is te zien dat de toren van de Oude Kerk, aan de kant van het toenmalige kerkhof geen uurwerk heeft. De doden zijn 'oet den tied' en hebben dus geen tijd nodig. Het kerkhof is er niet meer, dus nu zit er wel een uurwerk aan de oostzijde van de toren. (Foto van vóór 1938)

Vereniging Oud Ede, eigenaar 1937-1977

De Vereniging die vanaf haar oprichting in 1924 diverse voorwerpen, foto's en kaarten had vergaard, zocht opslag- en expositieruimte. Eind 1936 stelde notaris Fischer, voorzitter, voor het oude vrijkomende boerderijtje in De Driehoek te behouden voor de toekomst.

'Hoewel vervallen is dit boerderijtje, gebouwd in de "Saksische" bouwtrant en gedateerd rond 1700, één van de weinige overblijfselen uit die tijd. Op de muren en de stookplaats is de kalk en de smook van eeuwen nog zichtbaar. Aan de indeling zelf (muren, vloeren en vertrekken, bedsteden, enz.) lijkt al vele jaren weinig veranderd te zijn zodat het een aardig beeld geeft van de huisvesting van onze voorouders op de Veluwe, aldus notaris Fischer.

Vanaf eind 1936 heeft Oud Ede geprobeerd om er eigenaar van te worden, met als doel het huis voor het nageslacht te bewaren. In het bestuur van Oud Ede werd hierover gediscussieerd. Wie zou er nu willen wonen? De familie Hendriksen was gewend bij een vuurtje te zitten onder een open schoorsteen, waar men van voren enigszins warm werd doch van achteren in de winter half bevroor. Ook de inrichting liet in het oude huisje zeer veel te wensen over.

Voorzitter Fischer besloot een bod uit te brengen. Voor het bedrag van f 500 werd op 12 april 1937 het pand eigendom van Oud Ede. Voor f 20 werd nog wat huisraad bij de veiling verworven. Inclusief overige kosten kostte het huis f 570. Het pand werd verzekerd voor f 2.000.

Het perceel werd zoveel mogelijk intact gelaten met de kersenboom, de heesters rond het bloemperkje, de keuenloop. Alleen de voormuur moest afgebikt worden en de ramen met de grote ruiten werden vervangen door ramen met een zesdeling. Op 1 juli 1938 werd de museum-boerderij officieel geopend door burgemeester Creutz.

Een kamer en de deel werden ingericht als oud type boerenbehuizing. Twee middagen in

de week werden bezichtigingen gegeven. Het onderhoud door de eerste beheerster laat echter sterk te wensen over en wanneer ze ermee stopt is dit voor beide partijen een verbetering.

De beheerster die het begin 1940 overneemt, voldoet veel beter. Na verloop van tijd wordt vastgesteld dat de beheerster (tot wederopzegging) alle entreegelden mag houden als vergoeding voor het beheer en de begeleiding van bezoekers.

Bakhuis

In 1942 heeft het streven van Oud Ede om een bakhuis bij de boerderij te bouwen, om daarin de antiquiteiten te kunnen onderbrengen, resultaat. De heer Weener (directeur Gemeentewerken Ede) heeft de heer Jochemsen, eigenaar van een boerderij in Maanen die afgebroken moest worden, gevraagd het bakhuis aan Oud Ede te schenken. Waarin hij toestemde.

De heerd ingericht als stijkkamer

Herbouw ter plekke kostte f 200,- (raming) volgens de aanvraag van de Bouwvergunning voor het herbouwen van een bakhuis aan de Driehoek te Ede op 20 december 1942. De aanvraag is gedaan door de heer H. Staf te Ede, als lid van het bestuur van de Vereniging Oud Ede. De vergunning is op 9 januari 1943 verleend. Onder toezicht van de heer Weener werd het bakhuis afgebroken, overgebracht en weer opgebouwd.

Voor het aanbrengen van de schappen in het bakhuis heeft de N.V. Houthandel v/h J. Tulp en Zonen, houtwerk beschikbaar gesteld en De Nooij heeft het houtwerk geschilderd. Alles belangeloos! Alleen voor het metselwerk heeft de heer M. v. Gestel een nota ingediend.

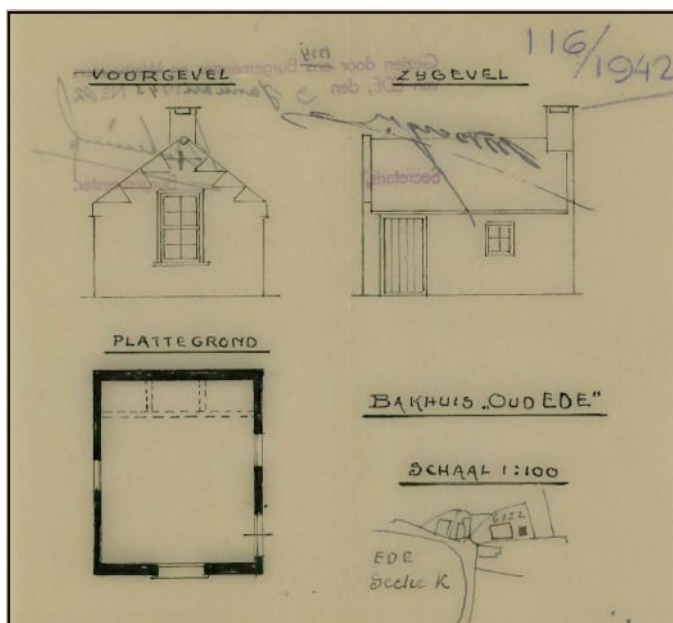

Foto 2013

Het bakhuis, helaas zonder oven, werd feestelijk geopend. Dat gebeurde op zaterdagmiddag 12 juni 1943 Toen stak *'de voorzitter de sleutel in het slot en opende de deur van het bakhuis en sprak: "Wij hebben door den bouw van dit bakhuis iets kunnen bewaren voor het nageslacht."*

Het museum blijft in de oorlogsjaren geopend, tot het in 1944 wordt gevorderd voor bewoning. Na de oorlog bleek, na oplevering eind 1946, dat de boerderij was uitgewoond en het interieur voor het grootste deel verdwenen. De volgende jaren raakte de boerderij steeds verder in verval. In 1950 bleek dat restauratie ongeveer f 1.000 zou kosten en dat terwijl de verenigingskas leeg was. De redding was nabij: de Buurt Ede -Veldhuizen bestond in september 1951 meer dan duizend jaar en schonk de vereniging f 1.000 voor de restauratie.

In 1965 is de boerderij nog steeds in gebruik als museum. De inschrijving in het Rijksmonumentenregister vindt plaats op 27 januari 1970 onder nummer 14451. De omschrijving luidt: *'Goed bewaarde boerderij onder hoog, rieten wolfdak. Gepleisterde voorgevel, waarin vensters met onderluiken en schuiframen met kleine roeden-*

Foto 1964

verdeling. Achtergevel met gepotdekselde houten delen. Bij de boerderij, die in gebruik is als oudheidkamer van de vereniging Oud Ede, een bakhuis.' Het is opmerkelijk dat het bakhuis zonder oven, oorspronkelijk uit de buurt Maanen en slechts 27 jaar eerder ter plaatse opgebouwd, onderdeel is van het beschermde monument.

Een jaar later, in 1971, blijkt het boerderijtje zodanig te zijn vervallen, dat het museum gesloten moet worden. De collectie wordt op diverse plekken opgeslagen. In 1974 verlaat Oud Ede definitief de boerderij. Op foto's uit dat jaar lijkt het pand nog in redelijke staat. De voorgevel vertoont wat gebreken, maar is in feite nog gelijk aan de situatie in 1938. In de periode tot 1974 vinden nauwelijks veranderingen plaats.

Gemeente Ede, eigenaar 1977-2019

In 1975 wordt het boerderijtje aan de gemeente te koop aangeboden voor het symbolische bedrag van f 1,-. Aan de koop werd de voorwaarde verbonden dat het pand gerestaureerd zou worden. Kosten restauratie: f 137.000. Ook moet het boerderijtje verhuurd worden aan iemand die er een ambachtelijke activiteit uitoefent en moet het een paar keer per jaar opengesteld worden voor bezichtiging. De gemeenteraad ging hiermee akkoord en de overdracht vond plaats op 24 februari 1977.

In het technisch overzicht van Gemeentewerken Ede uit 1975 wordt de staat van de verschillende onderdelen benoemd:

- *Metselwerk*: Het bakhuis, de zuidgevel van het woonhuis, een gedeelte westgevel en de binnenmuren zijn oorspronkelijk. De rest is vernieuwd. De toestand van het metselwerk is slecht, een groot deel moet worden vernieuwd.

- *Kozijnen, deuren, ramen, luiken en buitentimmerwerk*: Het houtwerk in de noordgevel van de boerderij is door houtworm aangetast en moet vernieuwd worden. De rest moet grotendeels hersteld en vernieuwd worden.

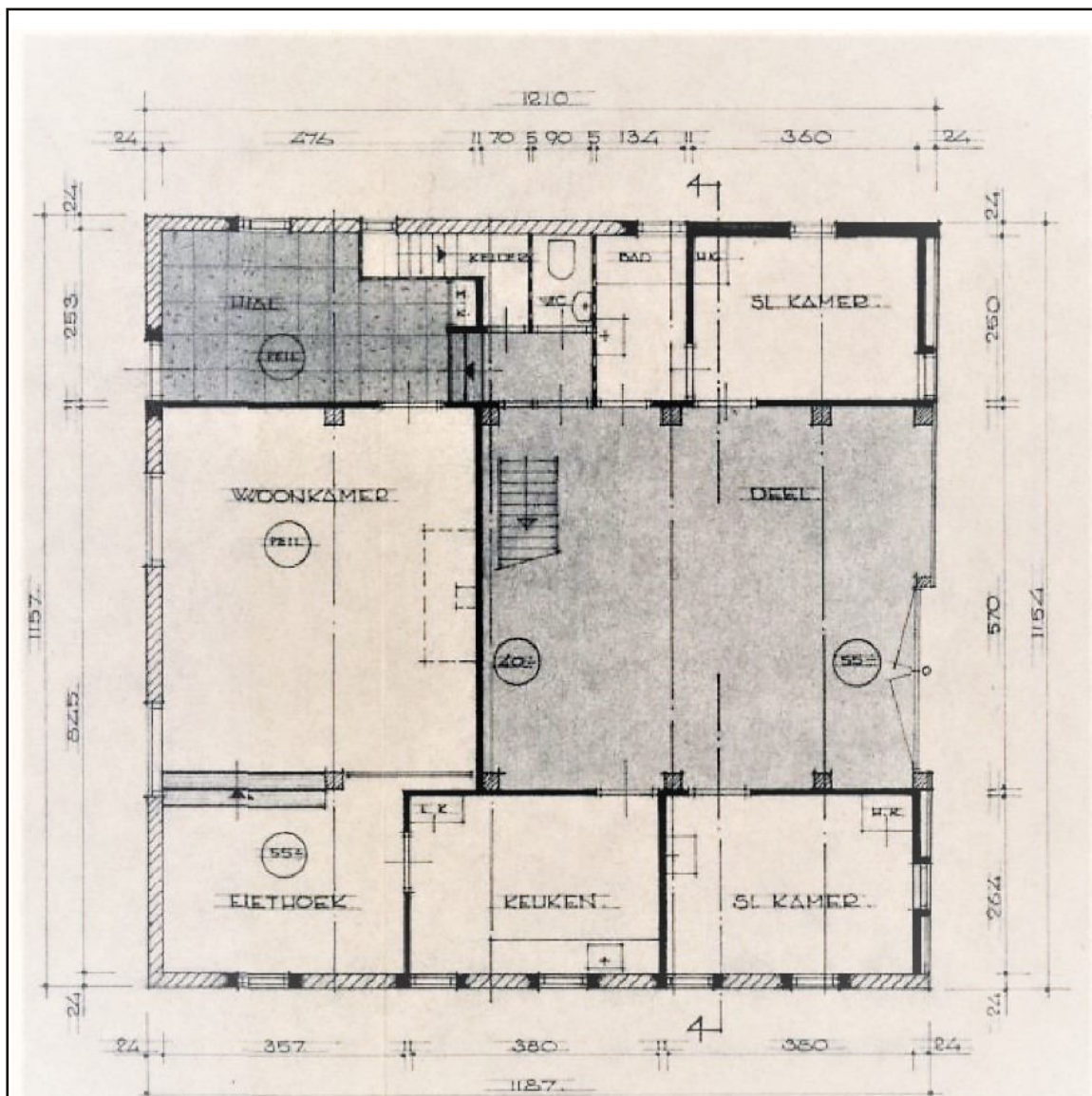
- *Binten, sporen, enz.*: Alle houten binten en sporen zijn in ernstige mate door houtworm aangetast en moeten gedeeltelijk vernieuwd worden.

- *Dakbedekking*: De dakpannen zijn gedeeltelijk weer bruikbaar. De rietbedekking moet geheel vernieuwd worden.

- *Vloeren*: Het woongedeelte is belegd met oude plavuizen. De vloeren van het bedrijfsgedeelte zijn van leemzand.

Zo zag het boerderijtje van Museum Oud Ede eruit vóór de restauratie in 1978. Rechtsonder is nog de opening naar buiten van het varkenskot te zien. Die is nu dichtgemetseld.

Met als uitgangspunt de bevindingen uit het technisch overzicht wordt in 1975 een renovatieplan gemaakt. Het plan omvat het omvormen van de boerderij naar een woonbestemming. Naast het vernieuwen van tal van slechte onderdelen, wordt ook de indeling van het pand drastisch gewijzigd. De beide woonvertrekken aan de zuidkant worden samengevoegd tot één woonkamer, waarbij de ondersteuning van de verdieping met een nieuw gebint wordt gerealiseerd, haaks op de verwijderde draagmuur. De zone met bedsteden wordt het entreegebied met hal, wc, meterkast etc.

Vanwege deze nieuwe indeling wordt de voordeur in westelijke richting verschoven. In de open stalruimte worden met gemetselde muren slaapkamers afgescheiden. Ten behoeve van daglicht worden in de oost-, zuid- en westgevel nieuwe ramen aangebracht. In de voormalige stal wordt een vaste trap aangebracht om de slaapkamer op de verdieping te ontsluiten. Deze slaapkamer ontvangt daglicht door nieuwe dakkapellen ter weerszijden.

De uitvoering van het restauratieplan wordt in 1978 door de Redbo (Regionale Dienst

Buiten Objecten, afdeling van Arbeidszorg) gerealiseerd.

Slechts de gebinten en de voor-gevel blijven als authentieke elementen over, De indeling is grondig gewijzigd, waarbij helaas in het huis veel originele details verloren zijn gegaan. Maar het voortbestaan van het oude boerderijtje aan de Driehoek is verzekerd.

Van 1978 tot en met 2015 is De Driehoek 32 door de gemeente verhuurd als atelier met woning aan de goudsmiden Dop en Paulien Koot.

Ch. Peen, W. Kuster, eigenaren van 2019 tot heden

Het huis is een tijd niet bewoond en de gemeente Ede heeft het te koop gezet, met handhaving van de bepaling dat het kan worden opengesteld voor bezichtiging. In 2019 is het huis door Ch. Peen en W. Kuster gekocht. In hun opdracht is er een bouwhistorische opname gemaakt en zijn plannen ontwikkeld om, met inachtneming van de bouwhistorisch waardevolle elementen, er naar huidige maatstaven een goed bewoonbare woning van te maken. Dit is gedaan door te zorgen voor meer daglichttoetreding, isoleren, vloerverwarming, vernieuwen dak, aanpak achterstallig onderhoud, etc.

Deel, nu woonkeuken

Het nu mooi zichtbaar gemaakte gebint

Noordgevel, gepotdekseld

Oostgevel, zadeldak met wolfseinden gedekt met riet en dakpannen

Muuranker

Westgevel

**Varkensluik
(dichtgemaakt)**

Bronnen

- Historie van Driehoek 32, H, van den Brink De Zandloper 2024-3
 - Bouwhistorisch opname Boekema advies & architectuur
 - Notulen bestuur Vereniging Oud Ede
 - Rond de Grijze Toren, de buurt Ede en Veldhuizen
 - Houten kappen in Nederland 1000-1940 Herman Janse
 - Kadaster 1832
 - Website Joost de Vree.
 - Foto's:
 - Vereniging Oud Ede
 - Gemeente archief Ede
 - Bouwarchief gemeente Ede.
 - Th. Boessenkool
 - Ch. Peen
 - W. J. Bruijnes
-

Buurtspraak Ede en Veldhuizen 2024

Bert Verhoef

Donderdag 19 september a.s. luiden de klokken van de Oude Kerk om de jaarlijkse *Buurtspraak* van de Buurt Ede en Veldhuizen, het oudste bestuurlijke orgaan in de gemeente, aan te kondigen. Deze Buurtspraak vindt sinds 1882 plaats op de derde donderdag van september. Wat is nu de historische achtergrond van deze jaarlijkse bijeenkomst voor *geërfden* (iedere inwoner van Ede-Dorp en buurschap Veldhuizen met eigen grond is geërfde en heeft stemrecht).en belangstellenden?

Wie zich in de geschiedenis van Ede verdiept, stuit al snel op het feit dat een aantal Buurten al vanaf de vroege Middeleeuwen een grote rol hebben gespeeld. Na de Napoleontische tijd namen de taken en betekenis van deze gemeenschappelijke organisatievorm langzaam maar zeker af. Het 19e-eeuwse vooruitgangsgeloof zag deze gemeenschappen met hun collectieve grondbezit onder andere als een rem op de ontwikkeling en uitbreiding van de landbouw en het individueel ondernemerschap. De *Markenwetten* van 1847 en 1886 zorgden in Nederland voor een versnelling van het verdelen van het gemeenschappelijk grondbezit; diverse taken waren ook al overgenomen door lokale gemeentebesturen.

In het onlangs verschenen Historisch Cahier *Van de Buren* door Gerrit Breman (een uitgave van het Gemeentearchief Ede) wordt aandacht geschonken aan de Buurten in de huidige gemeente Ede. Hierover zijn veel stukken in het Gemeentearchief aanwezig. Over het ontstaan van de Buurten zijn echter weinig archiefstukken beschikbaar, wat het lastig maakt om een exacte tijdsbepaling te maken. In het Gelders Archief is een afschrift uit 1614 aanwezig van een Buurbrief uit 1349 van de hertog van Gelre voor de burenen van Wekerom.

In de *Geldersche Markenrechten* uit 1911 wordt de brief samengevat: “*Den 15en april 1349 verklaarden Hertog Reinout en diens gemalin Alianora van Engeland dat hun vader aan de malen en katers van Wekenum, in het kerspel Ede verkocht had zijn ongeslagen*

Het buurtbestuur in 1958

meent aldaar voor een erftinsgoed tegen 10 schillingen 's jaars, in den Ruwenhof te Wageningen te betalen. Daar de malen geen gemene brief hadden gaven de hertog en hertogin nu deze verklaring". De *malen* (maal, 'mallum' betekent gericht) zijn de maalmannen, zij zijn gekozen door de rechthebbenden en geërfden voor de uitvoering van de gemeenschappelijke besluiten van de buurt. De *Katers* zijn de keuterboeren, de geërfden die bij deze Buurt horen. De Ruwenhoeve in Wageningen was vanaf de 13e eeuw één van de belangrijkste Hoeven van de (toen nog) Graven van Gelre. De datering van deze brief is wel merkwaardig. Reinoud II, 'De Zwarte', vanaf 1326 Graaf en sinds 1339 de eerste Hertog van Gelre, stierf in 1343. Het is daarom waarschijnlijker dat de brief net na 1339 geschreven is en er bij het maken van de kopie in 1614 een schrijffout is gemaakt. Het Buurtrichterschap van deze Buurt, met de volledige naam 'Wekerom, Eschoten en De Valk', was erfelijk verbonden aan het (verdwenen) huis Laar in Wekerom. Dat Reinoud I, 'De Strijdbare', tussen 1271 en 1326 de gronden verkocht en dat het Buurtrichterschap erfelijk verbonden was aan het huis Laar, betekent dat de Buurt Wekerom, Eschoten en De Valk tussen de laatst genoemde jaartallen is ontstaan.

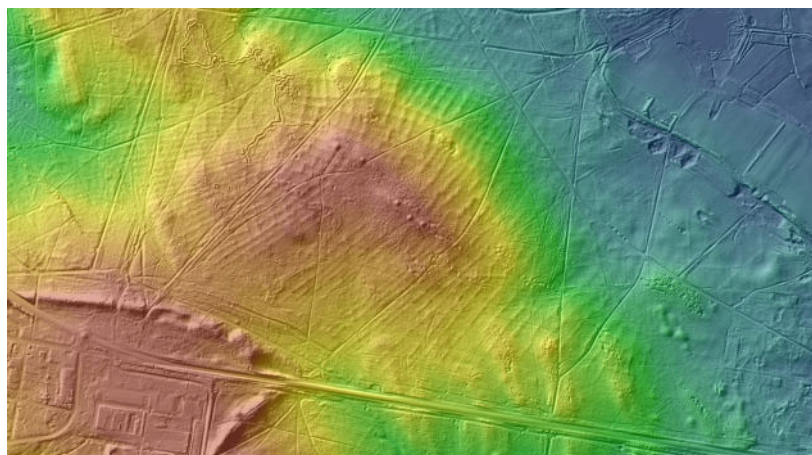
Vrije lieden

Wat is nu de oorsprong van de oudste Buurten? A.M. Pleyte schrijft in 1879 in zijn proefschrift *De Rechtstoestand der Marken in Nederland* dat Marken reeds bestonden in de tijd dat er nog niet van een adelstand gesproken kon worden en de bevolking van Noord- en Midden-Europa grotendeels uit vrije lieden bestond. In oorkonden uit de 8e eeuw, van oude Duitse stammen, wordt van Marken melding gemaakt. In giftbrieven van goederen aan kerken en kloosters geschonken en ook in oude Germaanse wetten komt het woord 'Marca' voor in de betekenis van het bij een dorp of buurtschap behorend grondgebied, dat door de inwoners gemeenschappelijk wordt gebruikt.

De Buurt Ede en Veldhuizen is, met het ontbreken van een erfelijk Buurtrichterschap en zonder verwijzingen naar de koop van Buurtgronden, een Buurt die een hoge ouderdom heeft, en die voor AD 1000 waarschijnlijk al bestond. In de tynsrol van Ruwenhof (de administratie, gevoerd op Hoeve Ruwenhof in Wageningen) staat dat schout Oth van Dolre, heer van Nergena, reeds in 1358 als buurtrichter van Ede optrad op grond van het bezit van een boerderij in de Buirschap Velthuisen.

De gemeenschappelijke vergadering 'Buurtspraak' is een gebeurtenis die diepgeworteld is in de historie. In Nederland wordt aangenomen dat de waterschappen behoren tot de oudste instituties van het Nederlandse staatsbestel.

Er valt veel voor te zeggen dat de buurten/marken in Nederland

De Ederheide met sporen van raatakkers, onverdeeld verkocht aan het ministerie van Oorlog.

een langere historie hebben dan de waterschappen, die door de veenontginningen pas ná AD 1000 ontstonden.

De Buurt staat dan ook voor een vorm van plattelandsdemocratie, maar vooral voor de samenwerking van inwoners. Aan het verzet van het Buurtbestuur en de geërfdén tegen het verdelen van de Eder- en Ginkelse heide is het te danken dat dit uitgebreide heidegebied aan één nieuwe eigenaar (het toenmalig Ministerie van Oorlog) is overgedragen, met daarbij zekerstelling van de erfrechten van de geërfdén. Door het verzet tegen de verdeling van de gemeenschappelijke gronden is uiteindelijk ook de ontginning van dit heidegebied voorkomen. Hoewel het ter plekke met het oog niet direct zichtbaar is, zijn op de Ederheide nog sporen van raatakkers aanwezig. Deze kleine, vierkante aaneensluitende akkers zijn gebruikt vanaf de Late Bronstijd (tot ca. 800 vóór Christus) tot in de Romeinse tijd. Een archeologisch artefact dat de geschiedenis van eeuwen omvat.

De Buurtspraak van de Buurt Ede en Veldhuizen is (als enige activiteit in Ede) opgenomen op de Nederlandse UNESCO lijst Immaterieel Erfgoed. Op donderdag 19 september 2024 is de 320e (geregistreerde) Buurtspraak, vanaf 10:00 uur in de Edesche Concertzaal te Ede. Het verdient de aanbeveling dat iedereen die de geschiedenis van Ede levend wil houden, hierbij aanwezig is!

Bronnen

- **Gerrit Breman: Van de Buren, Historisch Cahier gemeente Ede**
- **De duizendjarige geschiedenis van het landgoed "De Nergena" temidden van de polders van Wageningen en Bennekom, door Ir. J.J. Dijkveld Stol i.i.**

Schenkeningen

- Documentatie en boeken over de ENKA. Schenker J. van de Kamp.
 - Door mevr. G. van Peurseem is een 8 mm film over een Machinistendag uit de jaren 1980 geschonken.
 - Van H. Beukhof ontvingen we het boek 'Piet Bolwerk, hoeder van cultuurhistorie op twee continenten'.
 - Een aardewerken kruikje, opgegraven aan de Bovenbuurtweg, werd geschonken door H. van Ingen.
 - We ontvingen een weegschaal die gebruikt werd om de vochtigheid van graan te meten en tevens ook een aantal basculegewichten van mevr. Ch. Van Os-van Beijnhem.
 - Van de heer Nijhoff ontvingen we een videofilm over de stoomdagen.
 - Wim Bruijnes schonk de vereniging een gebakset met illustraties van Roel Meerte (kerstgeschenk van de gemeente Ede in 2011).
 - Van mevr. C. 't Hart-van Wijnen ontvingen we een aantal foto's van haar vader toen hij gelegerd was in Ede.
 - Gebruiksaanwijzing van de de Reinigingsdienst voor de afvallemmer uit de jaren 1950. Schenker P. de Leeuw den Bouter.
-

Expositie 100 jaar Oud Ede

Simon van de Pol - Foto's Bert Vos

Op zaterdag 13 juli opende wethouder Karin Bijl met het luiden van de Kernhem-klok¹ de expositie *100 jaar Oud Ede*. Vervolgens onthulde zij de diapresentatie die gemaakt is van het jubileumalbum dat jonkheer Van Borssele in 1885 kreeg toen hij 25 jaar burgemeester van Ede was.

De opening werd opgeluisterd met een regionale markt met tien kramen, muziek door het duo Freeline en de jonge dansers van Imove. Op de markt kon je bij de stand van het Gemeentearchief met een ganzenveer een briefje schrijven en dat vervolgens verzegelen met was waarin het wapen van Ede werd gesmolten. Bij de Dijkbloazers kon men oefenen in zowel blazen als op het maken van een midwinterhoorn.

De expositie werd ingericht door het *Historisch Museum Ede* samen met de mensen van de Vereniging. Uit de veelheid van voorwerpen die de Vereniging in een eeuw tijd heeft verzameld, zijn vooral die stukken gekozen die passen bij 100 jaar Vereniging Oud Ede. Dus in lijn met het in april uitgebrachte Magazine *Een eeuw EDE en de Vereniging Oud Ede* en met de jubileumfilm die op 25 mei in Pathé in première ging.

Enkele topstukken van de expositie in willekeurige volgorde

Het *album* dat burgemeester Van Borssele cadeau kreeg bij zijn 25-jarig ambtsjubileum in 1885. In het album staan foto's uit alle dorpen van de gemeente. De foto's zijn op heel dun papier afgedrukt in een prachtige fluwelen band met zilveren versiering, indertijd gemaakt door Van Kempen, nu Van Kempen en Begeer. Het album is dus 140 jaar oud. Na lang aarzelen en zoeken naar de juiste restaurateur is het album in 2023-24 opnieuw

ingebonden en zijn de foto's allemaal gescand en in een nieuw passe-partout gezet. In de opdrachtverlening zagen wij graag dat de naam van de fotograaf zichtbaar werd, maar dat het passe-partout de foto wel volledig zou dekken. Helaas is dit niet geheel naar wens uitgevoerd en is een iets groter passe-partout gebruikt. De Vereniging is daarover met de restaurateur nog in gesprek.

Van de foto's in het album zijn ook scans gemaakt en daarmee een slide-show met daarbij tekst waar de foto is gemaakt. Heel duidelijk laat het album zien dat de gemeente Ede in 1885 nogal leeg was. Het Album is buitengewoon kwetsbaar en daarom zorgvuldig in een zuurvrije doos opgeborgen in het Gemeentearchief.

Het wapen van Ede: Toen burgemeester Van Borssele in 1896 na 36 dienstjaren aftrad, kreeg hij als geschenk het in zilver gegoten wapen van Ede dat bestaat uit een blauw wapenschild met in goud de Nederlandse Maagd met een vrijheidshoed op een speer, steunend op een bijbel. Dit beeld van de Nederlandse Maagd heeft een zwart-marmeren voetplaat.

De Doopjurk uit 1878 van de familie Van der Craats waarin tussen 1878 en 1992, dus in 114 jaar tijd, 27 kinderen naar het doopvont werden gebracht. Van deze kinderen werden nadien de naam en doopdatum 'wit-op-wit' op de jurk geborduurd. Dus nauwelijks te zien, maar op de expositie door de verlichting zichtbaar gemaakt. Een van die dopelingen was Aafje van der Craats. Later werd zij door het Rode Kruis geëerd voor haar werk in het Belgische Vluchtoord van januari 1915 tot medio 1917, en voor haar inzet bij het noodhospitaal in Buitenzorg in 1945. In 1937 werd Aafje van der Craats als eerste vrouw lid van de Vereniging Oud Ede.

Twee grote *borduurwerken* uit respectievelijk 1866 en 1881 die de Vereniging ontving van de familie Van der Voort. De werken zijn gemaakt in huize Van der Craats/de Concordiamolen. Het oudste werk is gemaakt door Cornelia en het werk van vijftien jaar later door Gijsbertje van der Craats. Beide werken kwamen terecht bij Van der Voort, nazaten van de familie Van der Craats. Het werk uit 1866 is in 2008 en het werk uit 1881 is, na jarenlang aan de muur te hebben gehangen bij de Groote

Voort/Lunteren, in 2023 geschonken. In 2023 zijn beide werken grondig gerestaureerd.

Het *Mannen vest* uit ca. 1750[2]. Bij de vondst in een van de grafkelders in de oude kerk in 1965 was het dus ongeveer 200 jaar oud, en inmiddels 250 jaar. Het vest wordt zorgvuldig bewaard, maar met de expositie werd wel duidelijk dat een nieuwe conservering nodig zal zijn.

De *wijzerplaat van de klok van de Oude Kerk*, die eerder stond opgesteld in de grote zaal van het museum station Ede-Centrum. Nostalgie wellicht, maar iets minder nostalgie bij de prachtige foto ernaast die laat zien hoe in 1976 het haantje van de toren werd gehaald door twee werklieden. De een zit geklemd in, op of aan het haantje, de andere staat op een geïmproviseerde ladder tegen de kerktoren aan: Alleen al bij het kijken ernaar kun je blij zijn dat er gaandeweg veiligheidseisen zijn gekomen.

En verder onder veel meer de koninklijke erepenning, de bodebussen en heel mooi gegroepeerde affiches van de vele expositie die de Vereniging/HME heeft georganiseerd door de jaren heen.

Een prachtige expositie met rond de 600 bezoekers. Bert Vos heeft een fotoalbum gemaakt van de opening van de expositie. Het album staat als link op zowel onze website als op onze Facebookpagina.

¹ Het verhaal van deze klok staat in De Zandloper 2013-01

² Zie De Zandloper 2024-2

Historisch Museum Ede - Vacature bestuurslid PR

Ben je benieuwd hoe Ede er vroeger uitzag en hoe Edenaren leefden? Hoe Ede zich in de loop van de geschiedenis heeft ontwikkeld? Het Historisch Museum Ede (HME) beheert een schat aan informatie, objecten, foto's en schilderijen. Het is onze missie deze geschiedenis van Ede te bewaren, te delen en door te vertellen aan alle bewoners van Ede. Daarom stellen we tentoonstellingen samen en ontwikkelen we educatieve projecten. Dat doen we met een bestuur, een parttime medewerker en ruim dertig vrijwilligers.

HME is kernpartner bij Cultura Erfgoed, waarin diverse erfgoedinstellingen in Ede nauw samenwerken op het gebied van kennis delen, educatie en presentatie. Een speciale band hebben we met de Vereniging Oud Ede (VOE), de eigenaar van het grootste gedeelte van de collectie.

Wij zijn op zoek naar een bestuurslid dat de verantwoordelijkheid wil nemen over het communicatie- en PR-beleid en de uitvoering daarvan.

Wat zijn de taken?

Het opstellen van een actief communicatie- en PR-jaarplan.

Het genereren van externe publiciteit via persberichten en het onderhouden van de contacten met de media.

Het uitbouwen van de activiteiten op sociale media en onze website.

Je bent betrokken bij de dagelijkse gang van zaken van het kantoor.

Kortom, we zoeken een enthousiaste vrijwilliger die met zijn of haar kennis van communicatie de zichtbaarheid van de activiteiten van het Museum vergroot.

Wat breng je mee?

Interesse in cultuur en het Edese erfgoed. Ervaring met besturen bij een vrijwilligersorganisatie is een pre. Bij voorkeur woon je in de Gemeente Ede.

Spreekt de vacature je aan en wil je meer weten? Neem dan contact op met de voorzitter van het bestuur Henk Beukhof, voorzitter@historischmuseumede.nl of 0651592885.

Programma Open Monumenten Dag Ede, 14 september 2024

Thema Open Monumenten Dag: 'Erfgoed van routes, netwerken en verbindingen'

De werkgroep Erfgoed van de Vereniging Oud Ede heeft wederom een aantrekkelijk programma samengesteld. Naast een aantal bekende monumenten wordt dit jaar ter gelegenheid van het 100-jarig bestaan van de Vereniging een wandelpuzzeltocht aangeboden. Deze puzzeltocht is met name gericht op kinderen in de basisschoolleeftijd, maar natuurlijk ook interessant voor de oudere deelnemer.

Wandelpuzzeltocht (starten vanaf 10:30 uur tot 16:00 uur)

De tocht is een kleine 2 km lang en start bij het station Ede Centrum. In de hierin gevestigde meubelzaak van Karakter Wonen krijgt u de route en het vragenformulier. De route loopt langs karakteristieke Edese gebouwen en gebouwen die een rol hebben gespeeld in het bestaan van de Vereniging. Aan het eind van de tocht wacht de kinderen en de deelnemers een aangename verrassing.

ArcheoHotspot workshop 'Leven in de Steentijd' (13:00-15:00 uur)

Het Historisch Museum Ede en ArcheoHotspot Ede organiseren een workshop 'Leven in de Steentijd'. Daarbij leer je hoe je vuursteen bewerkt, welke eetbare planten je in de Steentijd verzameld zou hebben en hoe je vuur maakt. De workshop wordt gegeven door Diederik Pomstra in de achtertuin van het boerderijtje Driehoek 32. De workshop is alleen geschikt voor volwassenen. Vanwege het beperkt aantal deelnemers is vooraf opgeven noodzakelijk. Dat kan per e-mail bij: marlous.van.domburg@ede.nl

Opengestelde gebouwen

- De Driehoek 32 (open van 11-16 uur)
- Oude Kerk (open van 11-16 uur)
- Toren Oude Kerk (open van 10:30-12:30 en 13:30-16:00 uur)
- Lammert van de Bospoort, het oudste winkeltje van Ede (open van 10-17 uur)
- Concordiamolen en Keetmolen (open van 10-16 uur)
- Doesburgermolen – oogstfeest (open van 11-16 uur):

AGENDA

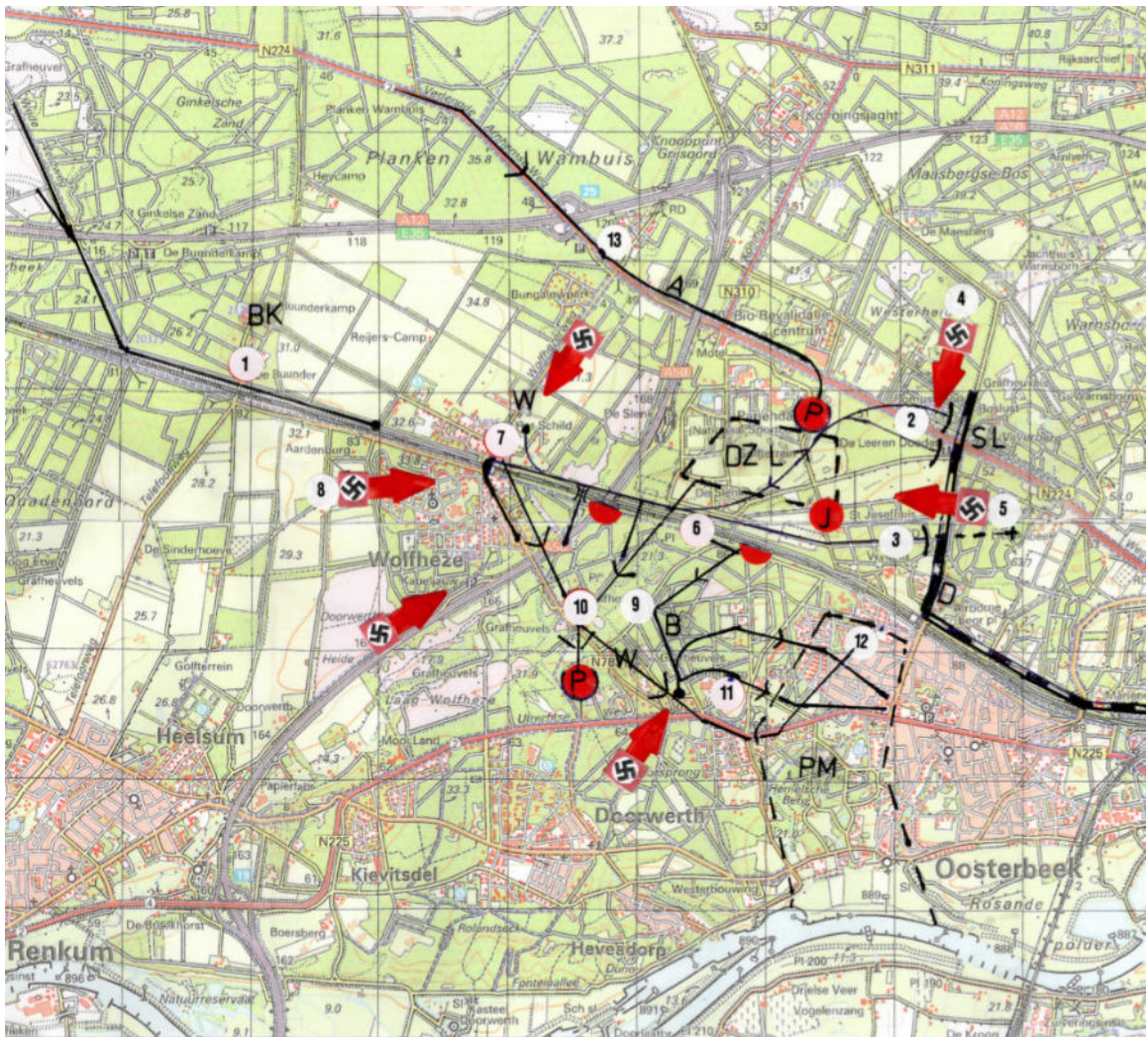
- Donderdag 29 augustus, Cultura 19:30 uur inloop, start 20:00 uur: Jubileumfilm *Respect voor het Verleden. Kijkend naar de Toekomst*; entree vrij, maar vol is vol.
 - Zaterdag 14 september: Open Monumenten Dag.
 - Donderdagmorgen 19 september, Concertzaal: Buurtspraak Buurt Ede en Veldhuizen.
 - Woensdag 13 november, Cultura, 20:00 uur: in samenwerking met Cultura-bibliotheek en boekhandel Boek en Buro lezing door Ariette Dekker, auteur van *De Vertrouweling*, het verhaal van Sam van Deventer en Hélène Kröller-Müller.
-

Sporen naar de ondergang van de 4e Britse Para-brigade op 19 september 1944 bij Wolfheze

Evert van de Weerd

Op maandag 18 september 1944 sprong even na 15:00 uur de 4e Para-brigade boven de Ginkelse Hei. De beveiligiger van de heide, het Kings Own Scottish Borders Bataljon (KOSB) was toen al in gevecht met een SS-Bataljon uit Amersfoort, en wel hoofdzakelijk aan de oost- en noordzijde van de heide. Al snel verplaatsten alle vier Britse bataljons zich langs de spoorlijn richting Wolfheze, uitgezonderd de A-compagnie KOSB die vanaf Planken Wambuis (nu N224) oprukte. Voorop marcheerde het 11e Para-bataljon, toen al onder bevel van de 1e Para-brigade, langs de spoorlijn en via Wolfheze en verder over de Wolfhezerweg en Utrechtseweg. De colonne ging naar Oosterbeek en vervolgens naar Arnhem-west.

Ook de andere bataljons trokken langs de spoorlijn in de volgorde 156e Para-bataljon, KOSB-bataljon en 10e Para-bataljon. Bij de landingsterreinen bij Wolfheze werden de daar in zweefvliegtuigen gelande zware wapens, jeeps en brencarriers ingedeeld.

De staf van de 4e Para-brigade vestigde zich in hotel De Buunderkamp en bleef daar die nacht. Het KOSB-bataljon vertrok naar het terrein van Landingszone L (nu Papendal) bij de Johannahoeve voor de opvang de volgende dag van gliders met Poolse zware wapens aan boord. Het 156e Para-bataljon bivakkeerde westelijk van LZ 'L' en in de bossen langs de noordzijde van de spoorlijn. Het 10e Para-bataljon was de achterhoede en verbleef die nacht bij de Ginkelse heide en langs de spoorlijn.

Dinsdag werd de beslissende dag voor de 4e Para-brigade. Die dag eindigde in een massale en dramatische terugtocht via Wolfheze; in de bossen van Oosterbeek vielen de bataljons c.q. compagnieën uiteen in gevechtsgroepjes. Van deze groepen bereikten slechts 400 man druppelsgewijs de perimeter te Oosterbeek, waar ook de restanten van de 1e Para-brigade terechtkwamen. Twee bataljons, het 10e en 156e, werden uiteengeslagen door de chaotische gevechten met aanvallende Duitsers waaraan ook de Luftwaffe met mitrailleurjagers deelnam.

Alleen het KOSB-bataljon bleef enigszins intact tot de perimeter met twee compagnieën (White House); de twee andere compagnieën waren intussen bij Wolfheze gevangen genomen.

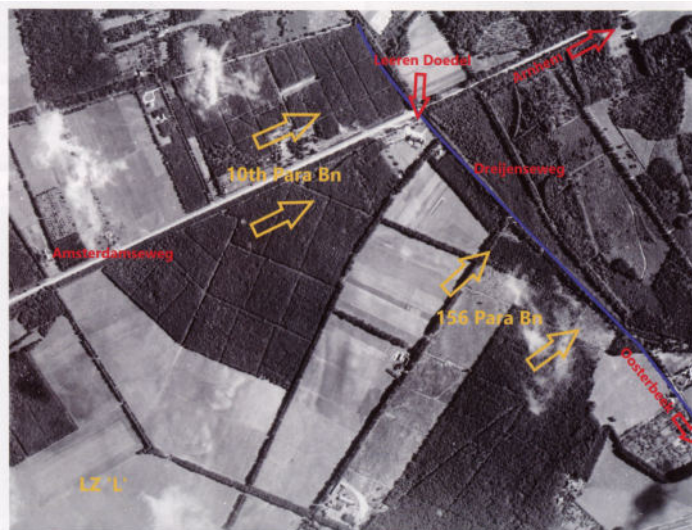
156e Para-bataljon

Dinsdagmorgen 19 september startte de opmars naar Arnhem voor de beide para-bataljons. Bij het 156e Bataljon heeft een peloton van de C-compagnie vroeg in de nacht geprobeerd een vooruitgeschoven post te betrekken bij heuvel 56.6, zo'n 200 meter ten

A Amsterdamseweg B Bredelaan D Dreijenseweg J Johannahoeve (rood) P A-Cie KOSB omsingeld (bij DZ 'L') en B-Cie KOSB omsingeld (nabij Utrechtseweg) U Utrechtseweg W Wolfhezerweg BK hotel De Buunderkamp LZ'L' Landingszone PM Perimeter SL Spindlersperlinie

- 1 Nightstop 10 Para Bataljon; idem KOSB bi LZ'L' en 156 Para Bat westelijk van LZ'L'**
- 2 Aanval van 10 Para Bat langs Amsterdamseweg (N224)**
- 3 Aanval 156 Para Bat op Spindlersperrlinie en Lichtenbeek**
- 4 Aanvallen van Krafft's SS bat (2 & 4-Cie) en Marine KG 642 op 10 Para Bat**
- 5 Aanvallende Duitse SS eenheden (9 SS PZ Div) vanuit de Spindlersperrlinie richting DZ'L' en Wolfheze**
- 6 Nachtelijke RV's voor 156 Para Bat en idem (links-rood) bij tunneltje 10 Para Bat en (rechts-rood) Bde HQ groep**
- 7 Verdediging van spoorwegovergang door o.a. B-Cie KOSB en 10 Para Bat bij Wolfhezerweg* (Captain Queripel VC)**
- 8 Aanvallende SS Bataljon Eberwein langs spoorlijn (19/9 tot rand Wolfheze en 20/9 in Wolfheze**
- 9 Terugtocht 156 & 10 Bat vanaf Bde HQ via Bredelaan (gevecht C-Cie*)**
- 10 Verzamelpunt bij hotel Wolfheze van de KOSB**
- 11 Route (noordelijk) 10 Para Bat en (zuidelijk) 156 Para Bat met HQ groep via 'Hackett's hollow'***
- 12 'Witte Huis' bezet door C & D-Compagnie Kings Own Scottish Borderers**
- 13 A-Cie KOSB van Planken Wambuis via Amsterdamseweg (N224) naar Schweizerhohe en LZ 'L'**

westen van de Dreijenseweg, waar Obersturmbannführer L. Spindler, commandant van de SS Pz Art. Abt. 9, 's zondags al een sperlinie had georganiseerd. Door de aanwezigheid van de vijand op heuvel 56.6 moest het Britse peloton zich terugtrekken. 's Morgens vroeg lukte het de C-Compagnie op dezelfde heuvel een stelling te betrekken en had toen vuursteun van de B-Compagnie vanaf huizen bij de spoorlijn.

Overzichtskaart van de twee Britse para-bataljons bij de Dreijenseweg

Om 08:30 uur startte de A-Compagnie van Major J. Pott de aanval op de Spindlerlinie om door te stoten naar de Lichtenberg en vervolgens de Koepel ten oosten van de Dreijenseweg. Een groep (veertien man) bereikte de heuvels van de Lichtenberg achter de sperlinie, maar na twee Duitse tegenaanvallen viel de groep uiteen en moest ook de A-compagnie zich terugtrekken.

Een uur later zette de B-Compagnie de aanval in, maar het lukte niet bij de Dreijenseweg te komen. Vervolgens rukte de HQ-ompagnie op over dezelfde route, maar ook deze aanval mislukte.

Kings Own Scottish Borderers Bataljon (KOSB)

Het KOSB Bataljon was intussen bezig met de beveiliging van LZ 'L' bij de Johanna-hoeve waar het bataljonshoofdkwartier, met de B en C compagnieën in de omgeving, was gevestigd, evenals het 4e Brigade HQ. De A-Compagnie was op de Amsterdamseweg bij Schweizerhöhe rechtsaf geslagen in de bossen aldaar. De D-Compagnie opereerde nabij de A-Compagnie aan de noordzijde van de landingszone.

Hier werd de A-Compagnie omsingeld en gevangen genomen. Dit alles in afwachting van

Parachutisten-bataljon organiek: 594 man: bataljonsstaf & staf-compagnie 132 man; ondersteuningscompagnie (mortieren en zware mitrailleurs) 120 man); en drie infanterie-compagnieën à 114 man met elk 3 pelotons. Kanonnen van de 1e Airlanding artilleriebatterij werden bij de para-bataljons ingedeeld.

Luchtlandingsbataljon organiek: 750 man: bataljonsstaf & staf-compagnie 145 man; ondersteuningscompagnie 245 man (12 mortieren, 8 zware mitrailleurs & 8 kanonnen); 4 infanterie-compagnieën (à 140 man) met elk 4 pelotons (à 3 geweer- en 3 brenploegen & 1 piat en mortier).

de (35) zweefvliegtuigen met de zware wapens van de Poolse Brigade, die oorspronkelijk om 10:00 uur zouden landen. De Polen arriveerden pas tegen 16:00 uur met 28 gliders midden in de chaos van terugtrekkende para-bataljons en achtervolgende Duitsers vanaf de Dreijenseweg. Het bataljon (zonder de A-Compagnie) trok terug naar Wolfheze.

Duitse pantserwagen in de aanval

10e Para Bataljon

Het 10e Para Bataljon, trok over de landingszone naar de Amsterdamseweg om daarlangs op te rukken richting Arnhem. Met één compagnie (A-cie) links van deze weg en de andere twee compagnieën (A & D) rechts ervan lukte het om tot het pompstation te komen, maar daar stopte de opmars definitief. De compagnieën werden vanaf de Spindlerlinie frontaal aangevallen, maar ook vanuit het noorden door het SS Bataljon Krafft en de Marinekampfgroep 642.

Chaotische terugtocht

Om 14:00 uur werd het duidelijk dat de brigade was vastgelopen en men besloot de troepen via Wolfheze terug te laten trekken naar de perimeter in Oosterbeek. De terugtocht werd gehinderd door mitrillerende Duitse jachtvliegtuigen en ook door aanvallende Duitse infanterie met gepantserde voertuigen vanuit de sperlinie. Intussen kwamen de gliders met de Poolse wapens in zicht en was de chaos compleet. Poolse soldaten werden voor Duitsers aangezien en beschoten, het 10e Bataljon moest gelijktijdig over open terrein en bij daglicht de landingszone oversteken.

De twee para-bataljons vielen uiteen tijdens de terugtocht langs en over de spoorlijn naar Wolfheze. De C- en D-compagnieën KOSB konden over de spoorlijn weggelopen en bereikten als eersten (die dag nog) de perimeter. Ze trokken door de bossen zuid van de spoorlijn naar Oosterbeek om daar aan de noordkant van de perimeter bij de spoorlijn het z.g. 'White House' in te richten als stelling.

De B-Compagnie KOSB en het 10e trachtten zo lang mogelijk de spoorwegovergang Wolfheze open te houden, want de vijand naderde van drie kanten waarbij het middelste

bataljon, SS-Bataljon Eberwein, langs de spoorlijn uit Ede oprukte en al op dinsdagavond tot de rand van Wolfheze was genaderd. Captain Queripel (10e Bat. A-cie} verdedigde, noordelijk van het station, een steunpunt dat zwaar werd aangevallen; hij werd later onderscheiden met het Victoria-kruis. Bij het terugtrekken van het 156e Bataljon verplaatste circa de helft zich over de spoorlijn en de andere helft via de spoorlijnoverweg. In de nacht waren er drie overnachtingbases aan de zuidzijde van de spoorlijn oostelijk van Wolfheze, te weten bij het tunneltje voor het 10e (250 man), 300 meter verder voor het 156e Bataljon (270 man) en 100 meter daar voorbij de basis van de Brigade HQ-groep.

Nabij hotel Wolfheze was het rendez-vous punt voor de KOSB gesitueerd, van waaruit Major Forman op woensdag met zijn B-Compagnie KOSB naar het zuiden trachtte te ontkomen. Maar nog voor de Utrechtseweg werd hij met zijn 100 man omsingeld en gevangengenomen. Toen op woensdagmorgen het SS-Bataljon Eberwein Wolfheze veroverde, werden twee grote groepen para's gevangengenomen: 100 man van het 156e , circa 130 man van het 10e en 120 man van andere onderdelen, totaal zo'n 350 man.

Vanaf de HQ-basis vertrokken op woensdagmorgen als eersten de para's van het 156e en daarachter HQ-mannen en para's van het 10e. De colonne ging zuidwaarts richting Bredelaan tot voor hotel De Bilderberg, waar de Duitse tegenstand te groot werd en de tegenaanval van de C-Compagnie mislukte. Hier werd afgebogen in de richting van de Valkenburglaan, waarbij het 10e voorop ging en het contact met de rest verloren ging.

Britse krijgsgevangenen bij station Wolfheze

Het 10e bataljon bereikte de perimeter met 60 man. Brigadier Hackett reorganiseerde de restgroep (150 man) vanuit een grote langwerpige kuil ('Hackett's Hollow') en met 70 para's werd, via een nevenroute bij de Valkenburglaan, in een stormloop de perimeter bereikt. Van de 4e Para Brigade bereikten 400 man (280 KOSB, 60 van het 10e en 70 man van het 156e) de perimeter in Oosterbeek, waar restanten van de twee para-compagnieën aan de oostzijde van de perimeter bij de Utrechtseweg werden ingedeeld.

De strijd om de bruggen in Arnhem over de Rijn in handen te krijgen duurde in totaal negen dagen. Van de bijna 12.000 man konden er zo'n 2.600 over de Rijn geëvacueerd worden. Er waren 1.485 gesneuvelden en ruim 7.000 man raakten krijgsgevangen, van wie er 2.000 gewond waren.

Circa 300 man ontsnapten en doken onder op de Veluwe. Geholpen door het Ondergrondse Verzet en Amerikaanse parachutisten (101e US AB DIV.) lukte het om met operatie Pegasus zo'n 140 man over de Rijn te laten ontkomen naar bevrijd gebied.

Nieuwe leden

De heer E. Badings , Zwolle
Mevr. A.C. Massalt, Ede
De heer T. Tempels, Ede
De heer K. van Rixoord, Ede
Mevr. M. van den Berg, Ede
De heer F. de Grooth Huizing, Ede
Mevr. H. van Laar, Ede
Mevr. I. van der Zouw, Ede
Mevr. A. van Antwerpen, Ede
De heer L. Giesbergen, Ede
De heer J.P.A. Berghmans, Ede
De heer J. W.G. Florisse, Ede
Mevr. H. van de Zandschulp, Ede
De heer M. Gort, Ede

De heer M. de Roos , Ede
De heer W. Brouwer, Ede
De heer G. Hulshof, Ede
Mevrouw J. Jochemsen, Ede
De heer R. Waaijenberg, Ommen
De heer H.M. van den Brink, Ede
Mevrouw D. van de Craats, Oostzaan
Mevrouw C. van de Craats, Rijswijk
Familie van den Broek, Ede
Mevrouw C. Woestenburger, Ede
De heer J. Broekhuis, Spijkenisse
De heer M. Vermeulen, Ede
De heer A.F. Hollander, Ede
Mevrouw H. de Haan, Ede

Hebt u het Jubileummagazine al ontvangen?
Zo niet, dan zijn er voor u als lid nog mogelijkheden om het af te halen:

- Bij de vertoning van de jubileumfilm in Cultura op donderdagavond 29 augustus, vanaf 19;30 uur.
- Tijdens Open Monumentendag op 14 september vanaf 12:00 uur in het winkeltje van Lammert van de Bospoort.
- Op woensdagavond 6 november in Cultura, bij de lezing over Sam van Deventer.

Maar u kunt ook € 5,00 overmaken naar de Vereniging. We sturen het magazine dan per post toe. Meer informatie: info@oudede.nl

Jubileummagazine: Uitgevalen items

Bij het samenstellen van het jubileummagazine werd het voor de auteurs **Joyce van den Berg** en **Patty Gonggrijp** steeds moeilijker te kiezen uit de onderwerpen die zich aandienen. Wegens de beperkte ruimte moest er veel geschrapt worden. Zo ontstond een alternatief bestand van items die helaas niet in het magazine opgenomen konden worden.

De redactie wil een deel van de items die ‘het niet gehaald hebben’ graag een plaatsje geven in De Zandloper.

1960: 30 Jaar vuilnisophaaldienst

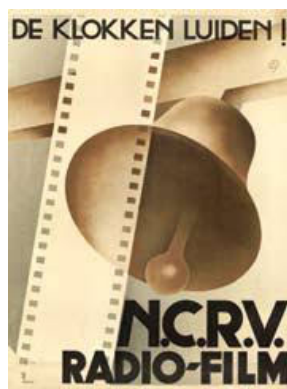
Van 1930 tot 1960, dus 30 jaar lang, was er in Ede een particuliere vuilnisdienst, verzorgd door de heer Koetsier.

Tot 1929 was het nog heel normaal je huisvuil weg te gooien waar je het maar kwijt kon, of dit nu was in een zelf gegraven gat naast of dichtbij je huis of op een door de gemeente aangewezen plek, waar je het zelf heen moest brengen. De gemeente wilde hier een eind aan maken en besloot een vuilnisophaaldienst in het leven te roepen. De raad vreesde echter dat zo’n dienst flink wat zou gaan kosten en toen van particuliere zijde enkele aanbiedingen binnenkwamen, besloot men het ophalen van huisvuil aan te besteden. De hoogste inschrijver vroeg 69 cent per abonnee per maand en de laagste, de heer Koetsier, 14 cent. Hij kreeg een contract voor vijf jaar.

In 1934, net toen het bedrijf winst begon te maken, weigerde de gemeente zijn contract te verlengen: bij aanbesteding was er nu een goedkopere inschrijver. Dit pikte Koetsier niet. Per advertentie in de plaatselijke bladen maakte hij bekend dat de vuilnisdienst zonder steun van de overheid, maar wel tegen hetzelfde maandelijks tarief door hem op dezelfde voet zou worden voortgezet. De concurrent trok zich hierop terug en Koetsier bleef nog 26 jaar de vuilnisdienst verzorgen!

De heer en mevrouw Koetsier in de jaren '50

1930: Promotiefilm NCRV: ‘De klokken luiden’

In de jaren '30 was het propagandabureau van de NCRV met acht man personeel gevestigd in Villa Vooglenzang aan de Stationsweg, de woning van propaganda-leider Derk Pereboom. Hij gebruikte veelvuldig film als communicatiemiddel. In deze producties werd het accent gelegd op

Derk Pereboom, 1961

de Christelijke strekking van de NCRV, zoals in zijn film 'De klokken luiden' uit 1930. Hierin speelden Edenaren een rol, waarbij vooral het religieuze karakter van de bevolking naar voren kwam.

1961: Ruimtegebrek Edese markt

Jaren 1930

Op de oude markt, die tegenover de huidige HEMA lag, stonden 's maandags wel 150 en 's zaterdags 30 kramen. Soms was het zo druk dat men zich voetje voor voetje moest voortbewegen. Het gebrek aan ruimte vormde een groot probleem. Aanvragen voor nieuwe standplaatsen konden daarom niet ingewilligd worden. Er kwam een plan om alle aanwezige lindebomen te verwijderen, wat 40 % meer opstelruimte zou opleveren. Dat plan haalde het toen niet, maar in 1975 moesten zowel de lindebomen als de markt plaatsmaken voor het winkelcentrum Hof van Gelderland.

Jaren 50

1966: Linde voor Fischer's huis 'per ongeluk' gekapt

Het Fischerhuis heet eigenlijk Fischer's Huis, omdat dit het huis is van alle opeenvolgende notarissen Fischer. Op deze foto van Jac. Gazenbeek uit 1967 is dit duidelijk te zien.

In 1966 kwam het Fischer's Huis in het nieuws door een bijzonder verhaal.

Voor het huis stonden zes 100-jarige lindebomen. In 1966 zette boomzaagkampioen Folsche op de vroege maandagmorgen de zaag aan de wortel van deze bomen, gehoor gevend aan een herhaald telefonisch verzoek hiertoe van, naar hij dacht, de eigenaar. De heer Van den Brandhof, directeur van het assurantiëkantoor gevestigd in het Fischer's Huis, stoof in zijn kamerjas naar buiten om het zagen te stoppen. Voor een van de bomen was het echter al te laat.

Van wie het neptelefoontje kwam is nooit boven water gekomen.

1972: Seinhuis verdwijnt

Jarenlang een karakteristiek beeld: het seinhuis bij station Ede-Wageningen. Door automatisering van het baanvak Ede-Utrecht werd dit seinhuis overbodig.

Op deze foto uit 1972 is men al begonnen met de afbraak. Het postlokaal dat zich onder het seinhuis bevond, is al verdwenen. Er kwam een nieuw station in 1984 en in 2024 is ook dat alweer vervangen!

1962: Spaarbank krijgt computer

Eind 1962 ging de Spaarbank voor Ede over tot de aanschaf van volledig elektronische rekenapparatuur in de vorm van een National Compu-Tronic, een klein type computer dat vrijwel geheel automatisch alle berekeningen en boekingen kon uitvoeren. Voortaan was de bewerkelijke renteberekening aan het einde van het jaar verleden tijd. Daardoor ging ook de afwerking aan de loketten sneller en werden de wachttijden bekort!

De aanschaf van een computer was hot news in 1962 en haalde de Edesche Courant. Het 'kleine type computer' zal in die tijd toch zeker een halve kamer in beslag genomen hebben!

1969: Boetiek Van de Weerd geopend

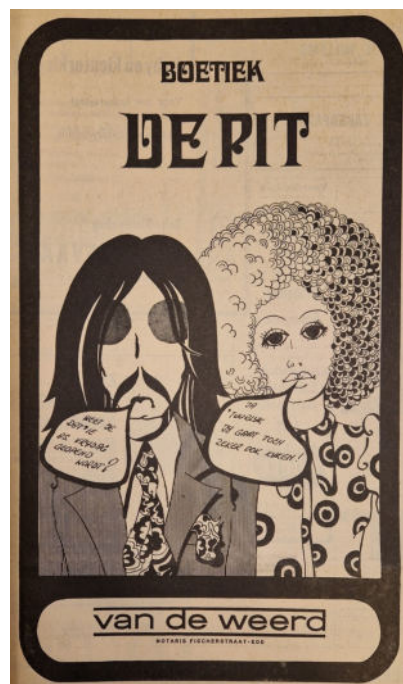
Modehuis Van de Weerd opende een nieuwe boetiek en plaatste deze prachtige reclame!

De boetiek werd geopend in oktober 1969. (Uit Ede Compleet 09-10-1969)

1977: Opening nieuw gemeentehuis

In 1977 werd het nieuwe gemeentehuis door Prinses Beatrix geopend door een druk op de knop, waarmee het waterkunstwerk van Piet Slegers in werking werd gesteld.

Wel bijzonder is om te weten dat dit kunstwerk vervolgens alleen buiten kantoortijden mocht spuiten in verband met klachten van de ambtenaren over het lawaai en het binnenstuivend water wanneer bij mooi weer de ramen openstonden. (1982)

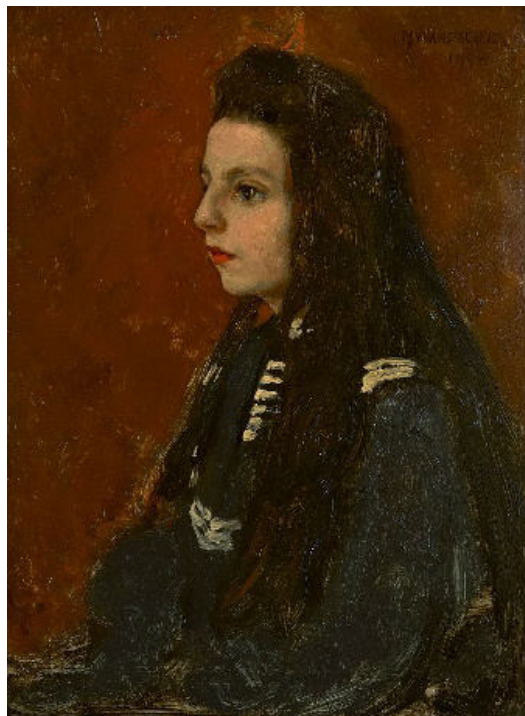

1961: Lucia Thuéré overleden

In 1961 overleed Lucia Thuéré. Zij was het buurmeisje van de schilderes Maria Wand-scheer, die haar portret schilderde op 13-jarige leeftijd. Lucia Thuéré woonde aan de Stations-weg in villa Jacoba. Later werd zij hoofdzuster bij de ENKA in dienst van bedrijfsarts dokter Heimans. In de bezettingsjaren nam zij als alleenstaande vrouw in haar villa maar liefst zeventien Joodse onderduikers op, sommigen al vanaf 1941.

Na de oorlog werkte zij als wijkverpleegster.

Na haar pensionering was zij zeven jaar een actief en betrokken bestuurslid van de Vereniging Oud Ede.

1964: Rookverbod op Edese scholen sinds 1909

De onderwijzersvereniging NOV nam in 1964 een motie aan dat tijdens schooluren niet gerookt mocht worden. Voor Ede was dit een overbodige uitspraak, want hier gold sinds 1909 al de instructie aan het onderwijzend personeel dat tijdens lesuren niet gerookt mocht worden!

1969: Hotel-café De Roskam afgebroken

Ede's oudste horecabedrijf, hotel-café De Roskam, ongeveer op de hoek van de Molenstraat en de Grotestraat, moest verdwijnen in verband met de verbreding van de

Molenstraat. Jammer, want De Roskam dateerde vermoedelijk van vóór 1639. Voor 1700 vergaderden de ambtsjonkers er, na 1700 verhuisden zij naar de Posthoorn. Het was een gerenommeerde herberg, waar predikanten die in vacature kwamen hun paarden stalden en de maaltijd gebruikten. Ook Napoleon zou er overnacht hebben. Onder het pand bevond zich een bierkelder met gewelven die mogelijk ook als kerker gediend heeft.

1977: Voormalige lagere school Maandereind afgebroken

De oudste Openbare Lagere School van Ede was sinds 1863 gevestigd aan het Maandereind. In 1967 verhuisde deze school naar een nieuw gebouw aan de Sijsseitselaan, omdat men daar veel hinder ondervond van het drukke verkeer en de parkeerplaats op de hoek van de Breelaan en het Maandereind. Volgens het schoolhoofd, de

heer Meyer, schrok dit nieuwe leerlingen af. De locatie aan de Sijsseitselaan lag midden in de wijken waaruit de leerlingen kwamen en het schoolhoofd verwachtte dan ook dat het leerlingenaantal door de verhuizing flink zou toenemen.

Het oude schoolgebouw was vervolgens enkele jaren in gebruik bij Gemeentewerken en werd in 1977 afgebroken.

1965: Mulo op de markt afgebroken

De MULO op de markt werd in 1908 in gebruik genomen als christelijke school voor MULO. In 1912 werd het een openbare MULO-school. Naast de school op de Markt 5 stond het meesterhuis. Het schoolgebouw werd in 1965 afgebroken na de bouw van de nieuwe school aan de Bettekamp 99 met de naam Pallas Athene.

COLOFON

Vereniging Oud Ede

De Vereniging, opgericht in 1924, benoemt haar doel in art 2 van haar statuten, samen te vatten als: *Het bevorderen van de kennis en de belangstelling voor geschiedenis, archeologie en monumentenzorg betreffende de gemeente Ede en het waken over het cultureel erfgoed en al die zaken die van historische, stedenbouwkundige, architectonische en/of landschappelijke betekenis zijn.*

Postadres Postbus 8293, 6710 AG Ede
Telefoon 06 348 676 27
E-mailadres info@oudede.nl & ledenadministratie: ledenadministratie@oudede.nl
Website www.oudede.nl
Bankrekening NL24 INGB 0003 5342 68

Bestuur:

Simon van de Pol (voorzitter), Maarten Faas (secretaris), Wim Bruijnes (penningmeester), Patty Gonggrijp & Evert van de Glind.

Leden;

De vereniging telt ca. 700 leden. Nieuwe leden kunnen zich aanmelden per telefoon, brief, e-mail en via de website. Beëindiging van het lidmaatschap uitsluitend schriftelijk per brief of e-mail vóór 1 november. De contributie bedraagt in 2024 € 17,50 (in 2025 € 20,-)

Ereleden zijn Hetty Blaauw-de Wit, Kees van Lohuizen & Frans van Oort.

Giften en schenkingen zijn fiscaal aftrekbaar omdat de Vereniging een erkende Algemeen Nut Beogende Instelling is. Omdat de VOE een culturele instelling is geldt zelfs een extra aftrek van 25%!

De Zandloper

Is een uitgave van de Vereniging Oud Ede en verschijnt viermaal per jaar. De redactie van De Zandloper bestaat uit Joyce van den Berg, Frans van Oort, Jaap van Ree en Hans Post (eindredacteur). De redactie is te bereiken op zandloper@telfort.nl.

Nieuwe artikelen die verband houden met de geschiedenis van Ede zijn welkom. De redactie behoudt zich het recht voor een artikel te weigeren. Overname van artikelen uitsluitend na schriftelijke toestemming van het bestuur van de VOE.

De redactie heeft zich ingespannen om rechthebbenden van de geplaatste afbeeldingen te achterhalen. Mocht u menen rechten te kunnen doen gelden, dan kunt u zich melden bij De Zandloper.

Productie van De Zandloper: BladNL, ISSN 1384-7090

HOUT EN BOUWSTOFFEN IMPORT BV

Voor al uw hout en bouwmaterialen
Frankeneng 20 in Ede
0318-636921

Het Vishuis Ede
Grotestraat 2
6711 AM Ede
tel. 0318-846575

KREEFT

BOUW EN ONDERHOUD SINDS 1896

- 📌 ONTWIKKELING
- 📌 NIEUWBOUW
- 📌 ONDERHOUD
- 📌 RESTAURATIE

INFO@BOUWBEDRIJFKREEFT.NL 📌 BOUWBEDRIJFKREEFT.NL

ALLES VOOR DE DOE-HET-ZELVER

Verf	Hout	Wandplaten	Behang
Raamdecoratie	Gereedschap	IJzerwaren	Electra

Dit alles natuurlijk bij:

DOE-HET-ZELF MARKT

ELBERT JANSEN V/H DE NOOY

KOLKAKKERWEG 65 - 67 - EDE - TEL. (0318) 611680

Wij geven u een deskundig advies, zagen voor u en bezorgen gratis

MONDIAL MOVERS
Waaijenberg Groep

**VERHUIZEN IS OVERAL HETZELFDE
SERVICE NIET.**

Offerte aanvragen?
www.waaijenberg.nl

Tel: +31 (0)318 – 62 45 55 / **Email:** info@waaijenberg.nl / www.waaijenberg.nl

**Voor € 12,50 hebt u een mooi cadeau voor familie en vrienden!
Nog mooier is het om voor € 17,50 een lidmaatschap te geven.**

**Het nieuwe lid krijgt het magazine gratis, én u helpt de
Vereniging vitaal te blijven, zodat we over 100 jaar nog steeds
bestaan.**

Meer informatie: info@oudede.nl